

DOI: 10.32347/2076-815x.2021.78.247-256

УДК 711.01/.09

д.п.н., професор **Кайдановська О.О.**,
olena.o.kaidanovska@lpnu.ua, ORCID: 0000-0002-7764-1696,
Васильків Д.Т.,
daryna.vasylkiv.mar.2020@lpnu.ua, ORCID: 0000-0002-9755-6544,
Національний університет «Львівська політехніка»

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ІНТЕГРОВАНОГО РОЗВИТКУ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ

Опрацьовано значну теоретико-методологічну базу формування громадських просторів як умову успішного розвитку міст з урахуванням глобалізаційних процесів, окреслено існуючі протиріччя та перспективи. Актуальними є проблеми переосмислення загальних просторів історичних міст, оновлення архітектурного середовища, створення комунікаційних публічних просторів, формування нових інтегрованих функціональних зон, освоєння пост промислових територій. Розглянуто концепції розвитку сучасного міста з позицій урбанізму, тенденції оновлення міських територій в умовах економічних та соціальних змін, моделі безавтомобільного простору. Відзначено позитивну роль міжнародних проектів інтегрованого розвитку міст України щодо соціальної різноманітності архітектурного простору.

Ключові слова: сталий розвиток; міський громадський простір; урбанізм; соціальна активність; пішохідний рух; інтегрований розвиток міст.

Постановка проблеми. Протиріччя між зростанням темпів урбанізації та соціальними запитами мешканців міст потребують нових підходів до міського планування. Підґрунтям є значні теоретичні напрацювання архітектурної науки, інноваційна практика сучасних містобудівних рішень, інтегровані пошуково-дослідницькі соціальні проекти, суспільна активність громад, молодіжні ініціативи тощо. Складено значну теоретико-методологічну базу формування громадських просторів як умову успішного розвитку міст з урахуванням глобалізаційних процесів, окреслено існуючі протиріччя та перспективи.

Актуальними є проблеми переосмислення загальних просторів історичних міст, оновлення архітектурного середовища, створення комунікаційних публічних просторів, формування нових інтегрованих функціональних зон, реновації територій та об'єктів. Вивчення та опрацювання новітніх тенденцій розвитку громадського міського простору доцільно здійснювати на основі зроблених висновків і рекомендацій вітчизняних науковців, де узагальнено

значний історичний досвід, визначено передумови виникнення новітніх урбаністичних теорій та їх практичної реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дисертаціях українських дослідників містобудівної галузі (Н. Соснова, О. Олійник, А. Павлів, М. Гусев) проведено аналіз існуючих теорій формування та розвитку міських територій. Визначено міждисциплінарне поняття «громадський простір» у містобудівному вимірі – це пішохідні вулиці, площі, бульвари, набережні, що сформувалися під впливом історичних, культурних, соціальних, економічних чинників, у соціальному вимірі – території загальнодоступного користування, будинки, що його обмежують, сам простір, люди, та способи використання простору [12].

Дослідження особливостей та перспектив формування громадських просторів міст України базується на позиціях закордонних урбаністів щодо оновлення життєвого простору, виникнення нових функціональних зв'язків (Т. Деккер, П. Халл), сталого розвитку (Т. Бітлі, А. Річлі, Р. Томас, Д. Фарр, П. Ньюман), зокрема, прийомах соціалізації міських просторів та їх нових функцій (Я. Гейл, Г. Рєвзін, С. Лоу), концепції «змішаного використання» за принципом функціонального розділення цільових зон (Ф. ван дер Ховен, П. Калторп) за ідеями збільшення можливостей для пішохода, мінімізації автомобільного транспорту. Розглянуто економічний аспект (Д. Джейкобс, П. Бурдье, М. Сторпер) щодо забезпечення прибутковості простору; соціальний контекст (Л. Вірт, Р. Гратіс, Н. Мініц, Д. Еплард) щодо забезпечення комфортних умов життя міських мешканців, інформаційно-технологічний фактор (Ч. Лендрі, К. Роу, Ф. Кеттер). Значний потенціал має адаптивність архітектури (Л. Келлін, С. Грос, Д. Дуглас) як взаємодія технологій та архітектури. Концепція «нового урбанізму» (Д. Грант, А. Дуані, А. Пассел) детермінує синтетичний підхід до міського розвитку за принципами: пішохідна доступність, поєднуваність, багатофункціональність і різноманітність, змішана забудова, традиційна структура сусідства, висока щільність забудови, екологічний транспорт, сталий розвиток, енергоефективність.

Пошуки шляхів оновлення просторової організації міського середовища здійснено у вітчизняній науці (М. Дьомін, В. Макухін, А. Рудницький, Ю. Шкодовський, Б. Посацький) через цілісне бачення урбаністики у охопленні комплексу функціональних потреб населеного пункту і моделюванні його подальшого майбутнього. Синтезоване бачення урбаністичного моделювання (М. Габрель, А. Осітнянко, В. Тімохін, А. Плешкановська, Ю. Білоконь, В. Абизов) окреслює потенціал розвитку територій. Діє проект «Інтегрований розвиток міст в Україні» у Чернівцях, Вінниці, Житомирі та Полтаві (2016), Києві та Львові (2018) [8] спрямований на децентралізацію та роль місцевого самоврядування шляхом відповідно до європейських принципів і цінностей.

Мета дослідження. Аналіз перспективних напрямків формування моделі громадського простору у наслідуванні існуючих наукових теорій та практики інтегрованого розвитку міських територій.

Викладення основного матеріалу та результатів дослідження. Архітектурна наука та практика націлені на досягнення цілі сталого розвитку у забезпеченні відкритості, безпеки, соціальної активності та екологічної стійкості міст, досягненні гідного рівня життя мешканців, формуванні засад економічного процвітання та соціальної стабільності без завдання шкоди довкіллю, впровадженні цифрових технологій [3; 11-13].

Концепція нового урбанізму, соціально-орієнтованої течії у конструюванні міст, акцентує увагу на питаннях якості життя в міському середовищі, де простір є дружнім людині, незалежно від її соціально-економічного статусу та фізичного стану. Принципи нового урбанізму передбачають компактність та ущільненість міських форм, багатофункціональність і різноманітність планування та забудови, пішохідну доступність важливих об'єктів у межах міста, взаємопов'язані транспортну та пішохідну мережі, сучасні форми архітектури та планування, базовані на традиціях і культурі регіону, збалансований розвиток і енергоефективність. Положення Маніфесту нової урбаністики [1; 2] проголосили нові виклики у вирішенні проблем екології, демократії, культури і соціально-економічного розвитку з опорою на громадську активність і співпрацю мешканців, збереження і відродження самотності і культурних традицій міст.

За результатами досліджень Н.Соснової, громадський простір є переважно пішохідною територією поліфункціонального призначення, що дає можливість імплементації культурно-символічних особливостей суспільства у матеріальному просторі міста. Пропонована трикомпонентна модель функціонування громадського простору «архітектурно-просторове середовище + користувачі + діяльність» розвиток якого проявляється як баланс між соціальними запитами на даний вид простору та економічною детермінованістю його функціонування [12].

У моделі відкритого міського простору М. Гусева визначено, що такі місця повинні втілювати демократичні цінності, враховувати потреби різних груп населення, бути відкритими, доступними, безпечними, комфортними та безкоштовними. «Основним призначенням такого місця є надання можливості громадянському суспільству взаємодіяти та комунікувати з абсолютно різних сфер суспільного життя» [5].

Для гуманізації відкритого громадського простору важливими визначено спеціальні принципи:

- взаємозв'язку фізичного і соціального просторів через створення адаптивного простору, освоєння підземного простору;
- фізичної щільності, що забезпечує комфортне для людини розміщення багатьох різних функцій в одному обмеженому фізичному просторі;
- принцип трансформативності передбачає введення принципово нових функцій, які сприяють його оновленню, зміну функцій залежно від соціальних потреб, зокрема через дизайн міського ландшафту;
- принцип історичної спадкоємності у опануванні існуючого середовища;
- функціональне різноманіття відкритого простору, що зацікавить і задовольнить соціальні потреби різних груп населення, незалежно від статусу, стану та віку, зокрема, через організацію транспортно-пішохідної системи з пріоритетом велосипедного та пішохідного руху.

У сучасній урбаністиці важливим є поняття «якості міського простору», переважно трактоване через максимальну реалізацію потреб мешканців, надання можливостей спілкування [4;6;7]. Метою і, водночас, засобом розвитку громадського простору стає стимулювання соціальної активності містян – широкого спектру різноманітних видів діяльності, взаємодії та спілкування.

Сформульовані принципи якісного публічного простору [8; 11]:

- доступність – візуальний і фізичний зв'язок із прилеглими територіями;
- різноманітність діяльності – поліфункціональний простір, затребуваний всіма соціальними та віковими групами протягом всього дня;
- комфорт та безпека – вуличні меблі, дитячі ігрові елементи, зелені зони, охорона і освітлення, передбачено захист від несприятливих погодних умов і агресивного впливу середовища;
- гостинність місця – якісний дизайн простору, активні фасади будівель;
- точки притягання – використано унікальні особливості простору, створено власний бренд для залучення відвідувачів;
- соціалізація кардинально змінює сутність громадського простору у відчутті приналежності до міської спільноти.

Якісним вважають громадський простір з вираженою індивідуальністю та функціональністю, які чітко виокремлюються з-поміж міського простору [12]. Зазвичай життя в місті визначають як складну сукупність різних видів діяльності, основними видами фізичної активності є пересування і перебування, визначені лише необхідністю (низькі якісні характеристики простору), або це є зацікавленість у довгому перебуванні, насиченість зустрічами та подіями (висока якість). При постійному рівні обов'язкової (щоденної) активності мешканців, зростання необов'язкової (ситуаційної) та соціальної активності відбувається за умови високої якості архітектурного середовища, яке об'єктивно стимулює до діяльності та спілкування (рис.1).

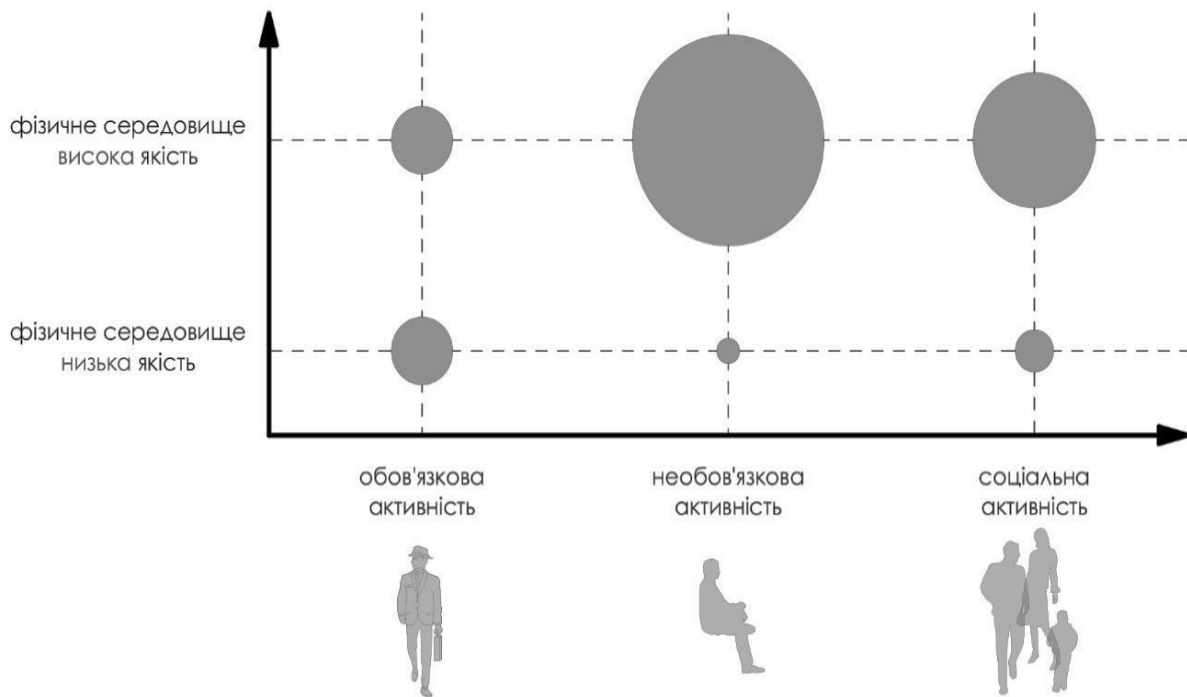

Рис.1 Взаємовплив активності мешканців та якості міського середовища.
Ілюстрація авторів

Непередбачуваність спонтанних дій – важливий і дуже привабливий складник пересування й перебування в міському просторі. Людина рухається в пункт призначення і одночасно спостерігає за людьми й подіями, може зупинитися й поглянути на те, що відбувається, чи навіть приєднатися до дійства. Потенціал відкритого простору розвивається повністю, коли якомога більше людей пересувається і перебуває в міському середовищі [4]

Сучасні підходи зорієнтовані на оптимізацію пішохідного руху, що є запорукою екологічно-витривалого і здорового життя у місті. Міська структура стає сприятливою для соціальних зв'язків, пропонує привабливі громадські простори, мережу пішохідних маршрутів, надає умови зручного і приємного пересування пішки, безбар'єрність пересування. Дотримання цих вимог спонукає до соціальної активності й посилює відчуття безпеки всередині і навколо міських просторів. Принцип «зеленої мобільності» у створенні умов для пересування мешканців пішки, на велосипедах, на громадському транспорті відчутно покращує екологічні характеристики міських просторів, зменшуючи споживання ресурсів, обсяги викидів і рівень шуму.

Другим напрямком є оновлення ландшафтної дизайну громадського простору, що стає потужним інструментом стратегії розвитку міст. Європейські приклади якісного громадського простору показують, що це впливає на розвиток соціальних зв'язків, на економічне зростання і якість життя загалом.

Умовою позитивної психологічної оцінки якості громадського простору відвідувачами є візуальний комфорт. Найпоширенішою універсальною активністю є спостереження за життям міста, за людьми, що відбувається весь час, коли людина йде пішки, сидить чи стоїть. Користування лавками й іншими місцями для сидіння стає інтенсивнішим, коли з них можна спостерігати за людьми. У створенні середовища комунікування важливим є масштаб та формування простору на рівні очей пішохода [4; 6]. Ретельне врахування якостей місцевості, напрямків спостереження на рівні зросту дорослих, дітей, сидячих людей, візуальних акцентів та орієнтирів має бути відображене у вдосконаленні міського простору.

Відзначимо роль архітектурних будівель оточення, які задають межі і функцію громадського простору. У випадках інтеграції нової будівлі в історичний міський простір визначено чотири вихідних позиції (Г.Ушаков): співрозмірність габаритів; поліхромія середовищ; архітектурний масштаб; стильова взаємодія.

Сучасною тенденцією нових об'єктів, які формують громадські простори, є адаптивна архітектура як багатопрофільний підхід адаптації будівель до умов та об'єктів навколишнього середовища, потреб мешканців. Використовуються інноваційні технологічні рішення, фізичні зміни будівель через переобладнання, розширення, поліпшення та реконструкцію, інтерактивна медіа-архітектура – медіафасадні системи (проекції, інтегровані екрани, голографічні системи). Стосовно відкритих просторів актуальними є кібернетизм, інтерактивність, коли віртуальне середовище додається до реального, smart-інфраструктура у створенні додаткових активностей містян та технологій комфорту життєдіяльності. Сталому розвитку міста сприяють smart-технології: системи «розумного» міського транспорту, сортування відходів, безпеки, економії електроенергії та води, рівень якості повітря.

Успішні проекти модернізації міст Європи, Америки, Азії моделюють розгортання публічного простору навколо нових «центрів активностей» – ділові центри, осередки нових технологій, креативних індустрій, хаби тощо. Такі поліфункціональні території сприяють новим бізнес-структурам, різного роду зайнятості, нової якості житла, організації альтернативних способів дозвілля, стають новими міськими вузлами притягання у моделюванні поліцентричної структури міського простору.

За проектом «Інтегрований розвиток міст в Україні» укладено план довгострокового розвитку за принципами сталості, уваги до потреб громадян, їх активного залучення. Встановлено три компоненти проекту [8]:

- Зміцнення потужностей для розробки, застосування і реалізації процесів інтегрованого сталого розвитку міст (рівень міських адміністрацій) – розуміння

і практика застосування концепцій, планування ієрархії, модель міжгалузевої функціональної співпраці. Результат – генеральний план міста.

- Визначення та підготовка пріоритетних інфраструктурних проектів та реалізація невеликих проектів. Результат – техніко-економічні обґрунтування, реальні новації у межах генплану та оновлених галузевих планів.

- Створення механізмів комунікації, координації та кооперації, обмін знаннями на міжміському, міжнародному рівнях, рекомендації міських рад щодо покращення національного законодавства («Біла книга»).

Впровадження моделі інтегрованого сталого розвитку сприяє суспільній рівновазі та соціальній різноманітності архітектурного простору міста, забезпечує збереження культурно-історичної спадщини, високу якість нового будівництва, економічну ефективність прийнятих рішень.

Висновки. Визначено, що архітектурна наука та практика націлені на досягнення цілі сталого розвитку міст за принципами відкритості, безпеки, соціальної активності та екологічної стійкості, гідного рівня життя мешканців, формуванні засад економічного процвітання та соціальної стабільності без завдання шкоди довкіллю, впровадженні цифрових технологій. Проаналізовано перспективні напрямки формування громадського простору відповідно до провідних концепцій урбаністичного розвитку: концепція нового урбанізму; трикомпонентна модель «архітектурно-просторове середовище + користувачі + діяльність»; модель гуманізації відкритого простору; принципи якісного публічного простору; тенденції активності пішохідного руху, оновлення ландшафтного дизайну громадських просторів, адаптивність архітектури, застосування smart-інфраструктури та технологій. Якість міського простору передбачає максимальну реалізацію потреб мешканців, надання можливостей спілкування та соціальної активності.

Список використаних джерел

1. *The Congress of Local and Regional Authorities*. European Urban Charter II. Manifesto for a new urbanity.. URL: <https://rm.coe.int/168071a1b5> (дата звернення 15.09.2021)
2. What is New Urbanism? *CNU CONGRESS FOR THE NEW URBANISM*: веб-сайт. URL: <https://www.cnu.org> (дата звернення 15.09.2021)
3. Вирт Л. Урбанізм как образ жизни / пер.с англ. В.Г. Николаев. Москва: Strelka Press, 2016. 108 с.
4. Гейл Я. Міста для людей/пер. з англ.О.Любарська. Київ: Основи, 2018. 304 с.
5. Гусев М.О. Принципи формування та розвитку відкритих просторів міст : дис. ... к.арх. : 18.00.01. Київ, 2021. 225 с.
6. Костенко Н. Громадські простори: 10 принципів об'єднання людей та вулиць. *ПРО МОБІЛЬНІСТЬ | БЛОГ КОМАНДИ А+С*: веб-сайт. URL: <https://promobility.org/2018/11/09/громадські-простори-10-принципів-обед/> (дата звернення 15.09.2021)
7. Коцюба М. Публічний простір міста. *KOTSIUBA*: веб-сайт. URL: <https://kotsiuba.com/article/publicnij-prostir-mista> (дата звернення 15.09.2021)

8. *Нова програма розвитку міст*. URL: <http://uploads.habitat3.org/hb3/NUA-Ukrainian.pdf> (дата звернення 15.09.2021)
9. Осітнянко А.П. *Планування розвитку міста: монографія*. К: КНУБА, 2001. 460 с.
10. Павлів А.П. Сучасне моделювання локальних кластерів в урбанізованому середовищі. *Містобудування та територіальне планування*. №67/2018. С.347-357
11. Посацький Б.С. *Простір міста і міська культура (на зламі ХХ–ХХІ ст.): монографія*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2007. 208 с.
12. Соснова Н.С. *Теоретико-методологічні основи формування громадських просторів міст України: дис. ... д.арх. : 18.00.01. Львів, 2021. 432 с.*
13. Тімохін В.О. *Архітектура міського розвитку. 7 книг з теорії архітектури*. К.: КНУБА, 2008. 630 с
14. Устінова І.І. *Методологічні основи сталого розвитку еколого-містобудівних систем: автореф. дис. на здобуття наук. ст. д-ра арх.: 18.00.01. К., 2016. 46 с.*
15. Шебек Н.М. *Гармонізація планувального розвитку міста*. К.: Основа, 2008. 216 с.

д.п.н., професор **Кайдановская Е.О., Василькив Д.Т.**,
Национальный университет «Львовская политехника»

ФОРМИРОВАНИЕ МОДЕЛИ ИНТЕГРИРОВАННОГО РАЗВИТИЯ ГОРОДСКОГО ПРОСТРАНСТВА

Рассмотрено значительную теоретико-методологическую базу формирования общественных пространств как условие успешного развития городов, с учетом процессов глобализации, определены противоречия и перспективы. Актуальны проблемы переосмысления пространств исторических городов, создания коммуникационных публичных пространств, формирования новых интегрированных функциональных зон. Архитектурная наука и практика нацелены на устойчивое развитие, обеспечение открытости, безопасности, социальной активности и экологической стойкости городов, формирования основ экономического процветания и социальной стабильности без ущерба окружающей среде, внедрении цифровых технологий.

Проанализированы концепции развития современного города с позиций урбанизма, в условиях экономических и социальных изменений, модели пространства без автомобилей. Качество городской среды предполагает максимальную реализацию потребностей жителей, предоставление возможностей общения и социальной активности. Установлено, что общественные (открытые, публичные) пространства должны формироваться на гуманистической основе, руководствоваться социальными запросами, быть полифункциональными, доступными, комфортными и безопасными, способствовать различным видам деятельности всех социальных и возрастных групп на протяжении целого дня, предлагать качественные решения.

Ключевые слова: устойчивое развитие, общественное пространство, урбанизм, социальная активность, пешеходы, интегрированное развитие.

Doctor Ped. Sciences **Kaidanovska Olena**,
master of architecture **Vasylykiv Daryna**,
Lviv Polytechnic National University

FORMATION OF A MODEL OF URBAN SPACE INTEGRATED DEVELOPMENT

A significant theoretical and methodological basis for the formation of public spaces as a condition for successful urban development is processed with globalization processes considered, existing contradictions and prospects are outlined. The problems of rethinking the common spaces of historic cities, updating the architectural environment, creating public communication spaces, forming new integrated functional areas, development of post-industrial territories are relevant. Architectural science and practice are aimed at achieving the goal of sustainable development in ensuring openness, security, social activity and environmental sustainability of cities, the formation of principles of economic and social stability without harming the environment, the implementation of digital technologies.

Concepts of modern city's development from urbanism's perspective, tendencies of urban territories' renewal in terms of economic and social changes, models of non-automotive space are considered. The concept of the new urbanism emphasizes urban living quality backed by multi-functionality and saturation of urban environment, modern forms of architecture and planning. The quality of urban space implies the maximum realization of residents' needs, providing opportunities for communication and social activity. It is found that public (open, community) spaces should be formed on humanistic principles, guided by social needs, be multi-functional, accessible, comfortable and safe, promote various activities of all social and age groups throughout the day, offer quality architectural and design solutions.

There has been noted the positive role of international projects of Ukrainian cities' integrated development in strengthening the social diversity of urban architectural space, increasing the activity of citizens, significant economic results.

Key words: sustainable development; urban public space; urbanism; social activity; pedestrian traffic; integrated urban development.

REFERENCES

1. *The Congress of Local and Regional Authorities*. European Urban Charter II. Manifesto for a new urbanity.. URL: <https://rm.coe.int/168071a1b5> (date of application: 15.09.2021) {in English}
2. What is New Urbanism? *CNU CONGRESS FOR THE NEW URBANISM*: website. URL: <https://www.cnu.org> (date of application 15.09.2021) {in English}

3. Vyrt L. *Urbanyzm kak obraz zhyzny* / per. s anhl. V.H.Nykolaev. Moskva: Strelka Press, 2016. 108 c. {in Russian}
4. Heil Ya. *Mista dlia liudei* / per. z anhl. O. Liubarska. Kyiv: Osnovy, 2018. 304s. {in Ukrainian}
5. Husiev M.O. *Pryntsypy formuvannia ta rozvytku vidkrytykh prostoriv mist : dys. ... k.arkh. : 18.00.01*. Kyiv, 2021. 225 c. {in Ukrainian}
6. Kostenko N. *Hromadski prostory: 10 pryntsyviv obiednannia liudei ta vulyts. PRO MOBILNIST | BLOH KOMANDY A+C*: website. URL: <https://promobility.org/2018/11/09> (date of application 15.09.2021) {in Ukrainian}
7. Kotsiuba M. *Publichnyi prostir mista. KOTSIUBA*: website. URL: <https://kotsiuba.com/article/publichnij-prostir-mista> (date of application 15.09.2021) {in Ukrainian}
8. *Nova prohrama rozvytku mist*. URL: <http://uploads.habitat3.org/hb3/NUA-Ukrainian.pdf> (date of application 15.09.2021) {in Ukrainian}
9. Ositnianko A.P. *Planuvannia rozvytku mista: monohrafiia*. K: KNUBA, 2001. 460 s. {in Ukrainian}
10. Pavliv A.P. *Suchasne modeliuvannia lokalnykh klasteriv v urbanizovanomu seredovyschi. Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia*. N67/2018. S. 347-357 {in Ukrainian}
11. Posatskyi B.S. *Prostir mista i miska kultura (na zlami XX–XXI st.): monohrafiia*. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniky, 2007. 208 s. {in Ukrainian}
12. Sosnova N.S. *Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia hromadskykh prostoriv mist Ukrainy: dys. ... d.arkh.: 18.00.01*. Львів, 2021. 432 c. {in Ukrainian}
13. Timokhin V.O. *Arkhitektura miskoho rozvytku. 7 knih z teorii arkhitektury*. K.: KNUBA, 2008. 630 s. {in Ukrainian}
14. Ustinova I.I. *Metodolohichni osnovy staloho rozvytku ekoloho-mistobudivnykh system: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. st. d-ra arkh.: 18.00.01*. K., 2016. 46 s. {in Ukrainian}
15. Shebek N.M. *Harmonizatsiia planovalnoho rozvytku mista*. K.: Osnova, 2008. 216 s. {in Ukrainian}